

**Universitatea
BABEȘ-BOLYAI**

**Facultatea de Științe Economice
și Gestiunea Afacerilor**

Rezumat teză de doctorat

POTENȚIAL, PERFORMANȚĂ, PROCES LA NIVELUL REGIUNII DE DEZVOLTARE NORD-VEST A ROMÂNIEI

Conducător științific:
Prof.univ.dr. Gheorghe CIOBANU

Doctorand:
Oana Maria STĂNCULESCU

Cluj-Napoca

2015

CUPRINSUL
REZUMATULUI TEZEI DE DOCTORAT

<i>CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT.....</i>	<i>3</i>
<i>CUVINTE CHEIE.....</i>	<i>6</i>
<i>INTRODUCERE.....</i>	<i>6</i>
<i>PREZENTARE SINTETICĂ A CAPITOLELOR TEZEI DE DOCTORAT.....</i>	<i>10</i>
<i>CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI FINALE.....</i>	<i>24</i>
<i>BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....</i>	<i>31</i>

CUPRINSUL

TEZEI DE DOCTORAT

INTRODUCERE.....	8
CAP. 1. COMPETITIVITATEA REGIONALĂ – DELIMITĂRI CONCEPTUALE.....	14
1.1. Puncte de vedere referitoare la competitivitate.....	14
1.1.1. Abordări ale competitivității la nivel individual.....	16
1.1.2. Abordări ale competitivității la nivel microeconomic.....	17
1.1.3. Abordări ale competitivității la nivel macroeconomic.....	20
1.2. Definirea și tipologia regiunilor.....	29
1.2.1. Definirea regiunilor.....	30
1.2.2. Tipologia regiunilor.....	40
1.2.3. Regionalism versus regionalizare.....	43
1.3. Competitivitate regională.....	46
1.4. CONCLUZII.....	59
CAP. 2. FACTORI DETERMINANȚI ȘI MODALITĂȚI DE MĂSURARE A	
COMPETITIVITĂȚII REGIONALE.....	64
2.1. Factorii determinanți ai competitivității regionale.....	64
2.2. Modalități de măsurare a competitivității regionale.....	67
2.3. CONCLUZII.....	83
CAP. 3. BENCHMARKING REGIONAL: EVALUAREA POZIȚIEI COMPETITIVE A	
REGIUNII NORD-VEST.....	85
3.1. Metoda de analiză multicriterială: Analytic Hierarchy Process.....	86
3.2. Evaluarea poziției competitive a Regiunii Nord-Vest.....	91
3.3. Industrii competitive în regiunea Nord-Vest.....	95
3.4. CONCLUZII.....	109
CAP. 4. EVALUAREA PERFORMANȚEI ȘI A COMPETITIVITĂȚII FIRMELOR DIN	
REGIUNEA NORD-VEST.....	114
4.1. Obiectiv: Creșterea competitivității economice a regiunii Nord-Vest.....	114

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

4.2. Evaluarea impactului prin metoda contrafactuală.....	117
4.3. Grupul de control și instrumente de evaluare contrafactuală.....	118
4.3.1. Strategia de identificare a grupului de control.....	120
4.3.1.1. Matchmaking – explicații metodologice.....	124
4.3.2. Metoda ”DIFERENȚA ÎN DIFERENȚE” (DID).....	126
4.3.2.1. Aplicarea metodei ”Diferența în Diferențe” în alte studii.....	131
4.4. Sursele și baza de date.....	139
4.5. Analiza și interpretarea datelor.....	145
4.5.1. Analiza variabilelor de rezultat.....	146
4.5.1.1. Analiza impactului intervențiilor asupra ocupării forței de muncă..	146
4.5.1.2. Analiza impactului intervențiilor asupra cifrei de afaceri.....	153
4.5.1.3. Reflecții asupra rezultatelor variabilelor de rezultat.....	160
4.5.1.4. Noi direcții de analiză.....	165
4.6. CONCLUZII.....	170
CONCLUZII.....	175
BIBLIOGRAFIE GENERALĂ.....	187
ANEXE.....	198

MULȚUMIRI

Doresc să aduc mulțumiri speciale coordonatorului meu științific, domnului prof. univ.dr. Gheorghe Ciobanu, pentru permanenta sa îndrumare, sprijinire și încurajare de-a lungul perioadei de pregătire a doctoratului și de elaborare a tezei. Îi mulțumesc domnului profesor pentru că mi-a oferit libertatea de a exploata și aborda această temă de doctorat într-un mod personal, acordându-mi oportunitatea de a descoperi acea ”nișă de cercetare” pe care îmi doresc să o aprofundez în viitor.

De asemenea, doresc să îmi exprim gratitudinea față de membrii comisiei de evaluare a lucrării pentru sfaturile și sugestiile oferite. Doresc să mulțumesc în mod special domnului prof. univ. dr. Răzvan Nistor, cel care mi-a fost tutore timp de un an în cadrul proiectului cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial ”Dezvoltarea Resurselor Umane” - *”Performanță și excelență în cercetarea doctorală și postdoctorală în domeniul științelor economice din România”*.

Mulțumirile mele se întreprind și către colegii din școala doctorală, împreună cu care am dezbătut numeroase teme și care, prin prezentările lor din cadrul seminariilor științifice, mi-au lărgit aria de cunoaștere în domeniul științelor economice. Țin să mulțumesc colegilor de la Agenția de Dezvoltare Regională Nord-Vest pentru susținere și pentru oportunitățile de dezvoltare profesională pe care mi le-au oferit. Totodată, doresc să adresez mulțumiri speciale familiei mele și prietenilor pentru încurajările lor și pentru sprijinul devotat, exprimate pe parcursul demersului de cercetare doctorală.

CUVINTE CHEIE

Competitivitate regională, regiuni de dezvoltare, metoda contrafactuală, industrii competitive, diferența în diferențe, grup de control, grup de intervenție, forța de muncă, cifra de afaceri, intervenții

INTRODUCERE

La ora actuală, dezvoltarea regiunilor este considerată ca unul dintre principalii factori care contribuie la creșterea economică a țărilor; acestea reprezintă jucători importanți la nivelul economiei globale. Regiunile diferă între ele din punct de vedere economic; concurează între ele pentru anumite produse, au puncte tari și puncte slabe, generează oportunități de creștere și dezvoltare diferite. Factorii care stimulează creșterea economică într-o anumită regiune, o pot încetini în alta.

Politica de dezvoltare economică regională, așadar, trebuie să respecte abordarea ”**one-size-fits-one**”, în sensul în care caracteristicile unei regiuni nu pot fi copiate și transpuse realității din altă regiune. Astfel, politicile trebuie să fie adaptate contextului specific regional pentru ca nivelul de trai să crească, iar firmele și populația să resimtă efectele benefice ale creșterii economice.

Țările formulează și implementează strategii regionale de dezvoltare economică cu scopul creării unor regiuni puternice, precum și pentru eliminarea discrepanțelor în termeni de dezvoltare dintre acestea. Evoluțiile recente ale teoriilor economice plasează regiunile drept centre ale creșterii economice și ale îmbunătățirii nivelului de trai, puncte cheie ale guvernantei, organizării și luării deciziilor.

Competitivitatea este portretizată ca un mijloc prin care economiile regionale sunt validate pe plan extern într-o eră a globalizării. O mai bună înțelegere a competitivității regiunilor europene este imperios necesară, acum mai mult decât oricând, deoarece Europa pierde ritmul în termeni de dezvoltare, în comparație cu Statele Unite ale Americii, Japonia sau China.

În România, regiunea a fost văzută ca un instrument de absorbție a fondurilor europene, destinate diminuării disparităților teritoriale. Pe lângă această caracteristică de bază care a reprezentat epicentrul constituirii regiunilor de dezvoltare, e de datoria noastră ca cercetători să înțelegem mai bine elementele care determină specificul regional, modul în care regiunile se dezvoltă și, eventual, să propunem soluții și metode care vor contribui la îmbunătățirea competitivității regiunilor prin valorificarea acestui specific. Trebuie să știm că și regiunile din România au caracteristici distincte, concurează și se dezvoltă în mod diferit, având nevoi și fiind supuse unor provocări diferite. Problema esențială creată în jurul lor stă în lipsa *identificării și valorificării specificităților regionale*, întrucât acestea nu au legitimitate politică. Practic, nivelul *mezo*, cel care caracterizează nivelul regional, nu este instituit.

Prezenta teză de doctorat își propune să surprindă fațetele conceptului de competitivitate regională, punând accent pe elementele care determină competitivitatea unei regiuni. Așadar, există două direcții pregnante asupra cărora am insistat în demersul practic:

1. competitivitatea regională este influențată de structura economică (ramurile industriale competitive) a unei regiuni;
2. competitivitatea regională este influențată de competitivitatea firmelor care activează în regiunea respectivă.

Motivația cercetării

Prezenta teză de doctorat izvorăște dintr-o nevoie identificată de autor cu privire la recunoașterea surselor care contribuie la performanța înregistrată la nivel regional. Lucrarea de doctorat este structurată pe baza relației *potențial-performanță-proces*. Pe măsură ce este parcursă, aceasta punctează aceste elemente esențiale, insistând și asupra unei abordări de sus-în-jos în evaluarea poziției competitive a regiunii Nord-Vest în raport cu restul regiunilor din România. Autorul

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

mizează, însă, pe generarea avantajelor competitive la nivel local, considerând că acestea sunt transferate la celelalte niveluri, vorbind așadar de o abordare de jos-în-sus. Această abordare este una inovativă întrucât surprinde fenomenul chiar și din perspectiva unui proces decizional. Un alt element de noutate al tezei se constituie în jurul evaluării impactului intervențiilor din fondurile europene, cu accent asupra Programului Operațional Sectorial ”Creșterea Competitivității Economice”, dedicat firmelor din regiunea Nord-Vest, utilizând ca instrument de evaluare, metoda contrafactuală. Contribuția originală pentru literatura de specialitate din România este reprezentată de evaluarea impactului intervențiilor prin metoda contrafactuală, prin intermediul căreia se poate estima dacă o anumită intervenție a avut sau nu impact asupra unor variabile de rezultat. Până în momentul de față, literatura care abordează acest domeniu este reprezentată doar de rapoartele privind evaluările de impact realizate de Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, în mod special cel care vizează ”Evaluarea de Impact a DMI 4.3. Sprijinirea dezvoltării microîntreprinderilor”.

Obiectivele cercetării

Obiectivul general al cercetării poate fi fundamentat pe baza abordării de sus-în-jos conform căreia, într-o primă etapă, a fost evaluată poziția competitivă a regiunii Nord-Vest, pornind de la premisa că aceasta poate fi privită din perspectiva unui proces decizional, în care factorii determinanți reprezintă criteriile de evaluare din cadrul procesului. În a doua etapă, exercițiul a fost repetat la nivelul ramurilor industriale, pornind de la premisa că odată identificate ramurile industriale cu potențial de dezvoltare, acestea pot reprezenta și pot alimenta identitatea regională, adică specificitățile care caracterizează regiunea și care merită să fie valorificate și sprijinite pe viitor. Mergând pe acest considerent, etapa a treia vizează, de această dată, evaluarea impactului intervențiilor din fonduri europene asupra competitivității firmelor din regiunea Nord-Vest. Rezultatele obținute în urma acestei analize nu sunt de neglijat, ci din contră furnizează informații importante despre industriile care au beneficiat de sprijin și despre impactul pe care l-au generat aceste intervenții asupra creșterii productivității muncii firmelor beneficiare, dar și asupra competitivității regionale. Astfel, în cercetarea de față vom încerca să găsim un răspuns, prin intermediul metodei contrafactice, la următoarea întrebare de evaluare: ”A avut vreun efect intervenția?”. Altfel spus, obiectivele cercetării empirice sunt următoarele:

1. Evaluarea efectelor și eficacității intervențiilor din POS CCE pentru IMM-urile din regiunea Nord-Vest.
2. Benchmarking competitiv la nivelul beneficiarilor POS CCE în raport cu firme similare din perspectiva caracteristicilor, din regiunea Nord-Vest.

Metodologia cercetării

Pentru atingerea acestor obiective am elaborat o *metodologie* de cercetare, care să cuprindă cele mai variate și noi metode, pentru a putea surprinde cât mai bine fenomenul competitivității regionale. Astfel, în cercetarea de față am folosit metode precum: ipoteza, comparația/benchmarkingul, analiza, sinteza, metoda econometrică.

Ipoteza a fost folosită ca o presupunere științific fundamentală în special în cazul metodei contrafactice. Cea mai des utilizată metodă a fost *comparația/benchmarkingul*, întrucât analiza a fost realizată în intervalul de timp 2006-2012 și, respectiv 2007-2013, evaluând poziția competitivă a regiunii Nord-Vest, prin comparația cu restul regiunilor din România. De asemenea, comparația este prezentă și în capitolul 4, în care am realizat un benchmarking competitiv la nivelul beneficiarilor POS CCE în raport cu firme similare din regiunea Nord-Vest. *Analiza* este o metodă pe care am utilizat-o în mod special la partea teoretică, dar ea poate fi surprinsă în mai multe părți ale tezei de doctorat. Spre exemplu, am analizat fiecare definiție a competitivității regionale, după care, cu ajutorul *sintezelor* am filtrat ceea ce am considerat relevant, exprimându-ne propria părere.

În ultimul capitol al lucrării, am studiat aplicabilitatea unor metode econometrice de natura regresiiilor de tip panel, pentru a observa dacă legăturile pe care le-am dezvoltat în partea teoretică între diverse variabile sunt validate și există și din punct de vedere empiric. De asemenea, prin acest tip de metode am încercat să evaluăm dacă intervențiile din fonduri europene au avut sau nu impact asupra competitivității firmelor beneficiare.

PREZENTARE SINTETICĂ A CAPITOLELOR TEZEI DE DOCTORAT

Teza de doctorat cu numele "Potențial, performanță și proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României" este echilibrat structurată în patru capitole, dintre care primele două au un caracter aproape exclusiv teoretic, iar ultimele două capitole au un caracter aplicativ.

Obiectivul general al primului capitol intitulat "*Competitivitatea regională – delimitări conceptuale*" este de a trece în revistă principalele aspecte legate de competitivitatea regională pentru prezentarea și înțelegerea contextului prezentei lucrări. Este alcătuit din trei subcapitole principale, astfel: 1.1. "*Puncte de vedere referitoare la competitivitate*" – în care sunt prezentate dimensiunile competitivității, punând accentul pe nivelul mezo al competitivității regionale; 1.2. "*Definirea și tipologia regiunilor*" – prezintă principalele definiții date regiunilor și furnizează informații cu privire la modul în care au fost instituite regiunile din România; 1.3. "*Competitivitatea regională*" - se face o trecere în revistă a principalelor definiții și delimitări ale conceptului de competitivitate regională.

De la o "obsesie periculoasă" sau o "chestiune controversată" până la "cel mai utilizat termen al economiei moderne", competitivitatea se află, în prezent, în fruntea agendei economice globale.

Definirea conceptului a stârnit curiozitatea comunității științifice și academice, astfel încât există o multitudine de abordări ale acesteia. Cu toate acestea, am reușit să le sintetizăm pe cele mai importante ținând cont de:

- *nivelul* la care competitivitatea se manifestă: individual, microeconomic și macroeconomic;
- *elementul central de raportare*: comerțul exterior, productivitatea sau prin restrângerea la competitivitatea firmelor;
- *relația potențial-performanță-proces*.

Competitivitatea la nivel individual depinde de calitățile pe care indivizii le posedă și se referă la acele aptitudini individuale care influențează comportamentul în competiție. În jurul acestor comportamente, se creează anumite *sisteme de valori* care manifestă o influență directă asupra competitivității. Indivizii sunt motivați să-și crească standardul de viață aflându-se, probabil, în "căutarea fericirii" ("the pursuit of happiness"), astfel există o legătură directă între nivelul fericirii indivizilor dintr-o țară (reflectat prin intermediul indicatorului fericirii) și cel al

competitivității (cu cât indivizii sunt mai fericiți, cu atât țara este mai competitivă). Un alt element important care influențează competitivitatea este *antreprenoriatul*, calitatea antreprenoriatului depinde, într-o primă etapă, de aptitudinile antreprenorului; dacă acesta stabilește o strategie coerentă, obiective realizabile și alocă optim resursele atunci firma are toate șansele să devină competitivă. Totodată, prin antreprenoriat se încurajează inovarea și accesul pe noi piețe, elemente esențiale pentru creșterea competitivității.

Următorul nivel pe care l-am definit este cel microeconomic (la nivel de firmă) care are un înțeles clar. Am agreat definiția conform căreia competitivitatea depinde de performanțele firmelor, însă nu este vorba aici despre acele rezultate sporadice, ci de cele pe termen lung, chiar permanente. Bogăția unei națiuni se creează la nivelul firmelor.

O provocare, însă, nu doar pentru cercetarea de față, ci și pentru întreaga comunitate științifică și academică, este definirea competitivității la nivel macroeconomic. Această abordare este puternic contestată deoarece mulți specialiști consideră că, în fapt, nu națiunile concurează unele cu altele, ci firmele lor. Cu toate acestea, Porter (2008) a încercat să restrângă definiția competitivității la productivitate, considerând-o drept singurul element care determină nivelul de trai pe termen lung al unei națiuni, al venitului național pe locuitor.

Au fost observate anumite tendințe în explicarea conceptului atât prin intermediul productivității, cât și prin cel al comerțului exterior sau, în unele lucrări, prin restrângerea la competitivitatea firmelor. Suntem de părere că aceste elemente nu trebuie privite în mod independent, ci într-o relație de interdependență demonstrată pe parcursul capitolului. Relația între competitivitate și eficiența comerțului internațional este puternică, iar o structură performantă a acestuia determină un nivel ridicat al competitivității, determinat la rândul lui de productivitate.

Un alt tip de relație (Buckley, 1988) există între competitivitatea ca potențial (dezvoltarea tehnologică, eficacitate prin preț/cost), performanță (cota de piață profitabilă) și proces (strategii investiționale, strategii de marketing, apropierea față de clienți). Suntem pe deplin de acord cu această abordare, extrem de validă în momentul de față. Dorim să insistăm asupra ultimei verigi a relației. Din punctul nostru de vedere, competitivitatea trebuie înțeleasă ca un proces în care e imperios necesară stabilirea obiectivelor în mod corect, iar resursele (fonduri de la guvern, structurale) să fie alocate optim pentru îndeplinirea obiectivelor. De gestionarea acestui proces depinde atingerea unui nivel ridicat de competitivitate. Desigur, această abordare pare să fie potrivită la nivel microeconomic și macroeconomic, mai puțin la cel individual. Dar chiar și la

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

acest nivel afirmația este validă, întrucât în momentul în care un individ își propune atingerea unui anumit obiectiv este interesat să-și gestioneze resursele (financiare, energetice etc.) în mod eficient astfel încât să-l îndeplinească; de modul în care reușește să-și îndeplinească obiectivele stabilite depinde și poziția sa competitivă. La celelalte nivele această situație se realizează prin intermediul politicilor. În discuția despre competitivitatea ca proces, se pune adesea problema domeniilor care, în special în termeni de politică, trebuie sprijinite cu scopul îmbunătățirii competitivității, indiferent de nivelul la care ne raportăm. Pentru a putea alege aceste domenii, am încercat să înțelegem ce înseamnă competitivitatea și care sunt elementele la care trebuie să ne raportăm atunci când abordăm acest subiect. Nicio țară nu poate deveni competitivă în toate domeniile de activitate, ci doar în acelea în care deține avantaj competitiv, iar de multe ori potențialul de a genera avantaje competitive, precum și resursele necesare dezvoltării se găsesc în mediul extern firmelor. Așadar, păstrarea identității (locale, regionale, naționale) la nivelul unităților de activitate este un imperativ pentru atingerea unor niveluri înalte de competitivitate!

În contextul în care țările sunt considerate prea mici pentru a face față problemelor care apar la nivel mondial sau prea mari pentru a răspunde în mod eficient la problemele cetățenilor, nivelul regional pare a fi soluția potrivită pentru a face față provocărilor; regiunile au devenit jucători importanți la nivelul economiei globale, reprezentând adevărate centre ale creșterii economice și ale îmbunătățirii nivelului de trai. Chiar dacă în literatura de specialitate există foarte multe definiții ale regiunilor, privite atât din perspectiva geografilor, cât și a economiștilor, am încercat să restrângem definiția la următoarele elemente esențiale: regiunea este, în primul rând, o suprafață geografică sub forma unei unități teritoriale subnaționale; în al doilea rând, are o identitate proprie și un specific regional, având conștiința unei colectivități teritoriale. Pentru valorificarea specificului regional se consideră că regiunile trebuie să reprezinte principalul focus al politicilor economice. Regiunile au structuri economice, sociale și culturale proprii, aflându-se în stadii diferite ale dezvoltării în ceea ce privește economia, infrastructura, mediul, cultura etc. Este necesară identificarea și formularea unor măsuri specifice fiecărei regiuni, contribuind astfel la dezvoltarea pe termen lung a acestora. Nivelul ridicat al eterogenității dintre regiuni scoate în evidență existența unor nevoi diverse de dezvoltare, astfel că prin intermediul unei politici de dezvoltare regională care respectă abordarea ”**one-size-fits-one**”, aceste măsuri pot să răspundă provocărilor identificate la nivelul fiecărei regiuni în parte.

Nivelul regional este considerat un nivel intermediar (mezo) între nivelul local și cel național. Din punct de vedere administrativ, nivelul mezo al administrației publice implică personalitate juridică, legitimitate politică. Dacă în România ar exista acest nivel mezo, atunci politicile regionale ar fi capabile să răspundă nevoilor de dezvoltare specific regionale; regiunile sunt diferite unele de celelalte, în special în termeni de resurse și de nevoi. Din punctul nostru de vedere, numai printr-o astfel de abordare se poate asigura o diminuare a discrepanțelor de dezvoltare între regiuni și asigurarea unei creșteri economice armonioase la nivel de țară.

Regiunile eligibile pentru a fi sprijinite prin politica de dezvoltare regională a UE sunt cele la nivelul NUTS 2, nivel care a fost înființat și în România prin instituirea a 8 regiuni de dezvoltare, prin asocierea voluntară a administrațiilor publice locale. Din păcate însă, aceste regiuni nu au statut de unitate administrativ-teritorială și nici personalitate juridică, neavând puteri administrative. La ora actuală, nu putem discuta despre existența unei regionalizări prin crearea unui nou nivel teritorial, pentru că regiunile din România nu există din punct de vedere administrativ. Prin crearea unui nivel mezo, competitivitatea regională ar reprezenta în mod cert un obiectiv al politicilor regionale.

Chiar dacă în momentul de față nu există o definiție unanim acceptată a competitivității regionale în literatura de specialitate, acest concept a stârnit interesul reprezentanților mediului academic, dar și a factorilor de decizie politică. Competitivitatea regională reprezintă un nivel intermediar (mezo) între nivelul micro și cel macro și se referă la potențialul de a oferi un mediu atractiv și durabil pentru firme și pentru rezidenți, pentru ca aceștia să poată trăi și munci cât mai eficient.

Acest potențial poate fi susținut numai prin intermediul unor politici de tip ”one-size-fits-one”, deoarece caracteristicile unei regiuni nu pot fi transpuse realității din alte regiuni, acestea trebuie personalizate și trebuie să răspundă nevoilor regionale, care sunt diferite. Politicile trebuie să vizeze și obținerea unui nivel de trai ridicat la nivel regional. Porter pune accentul pe relația dintre competitivitatea regională și bunăstarea regională, determinată de productivitatea cu care sunt utilizate resursele naturale, umane și de capital ale respectivei regiuni. Pe lângă productivitate, Porter este de părere că atât forța de muncă, cât și salariile, respectiv inovarea sunt elemente care contribuie la creșterea competitivității regionale. Ultimul element este esențial

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

deoarece investițiile în activitatea de cercetare-dezvoltare și inovare influențează semnificativ productivitatea, și din această cauză este necesară îmbunătățirea productivității în acele sectoare care pot asimila rapid inovarea și pot genera produse cu valoare adăugată ridicată. Accentul pus numai pe productivitatea muncii este periculos, pentru că o regiune cu o productivitatea a muncii ridicată și în creștere (prin reducerea ratei de ocupare), dar și cu o rată a șomajului foarte ridicată nu poate fi considerată competitivă și nici prosperă pe termen lung.

Din punctul nostru de vedere, putem vorbi despre competitivitatea unei regiuni dacă aceasta asigură condiții necesare obținerii unui nivel ridicat al profitabilității firmelor, dar și a unui standard de viață ridicat al locuitorilor. Cele două condiții trebuie îndeplinite simultan.

Obiectivul general al Capitolului al II-lea intitulat *”Factori determinanți și modalități de măsurare a competitivității regionale”* este de a prezenta factorii de influență ai competitivității regionale, precum și modalitățile de măsurare/evaluare ale acestui concept. Totodată, în acest capitol au fost analizați cei mai relevanți indici compoziți, precum și rezultatele calculului acestor indici la nivelul regiunilor din România. Astfel, acest capitol este împărțit în subcapitolele *2.1. Factorii determinanți ai competitivității regionale*, în care au fost reliefată factorii de influență ai acestui nivel și *2.2. Modalități de măsurare a competitivității regionale*, care s-a axat pe prezentarea principalilor indici de competitivitate regională.

Elementul de noutate al acestui capitol este reprezentat de Indicele Competitivității Globale a Regiunilor elaborat de Huggins *et al.* (2014), care are în centrul analizei competitivității regionale factori precum: capitalul uman, cunoștințele și inovarea. În general, problema majoră a ”măsurării” competitivității este reprezentată de lipsa informațiilor cu privire la legăturile dintre factorii determinanți, astfel că face dificilă propunerea unor recomandări de îmbunătățire a acestora.

S-a constatat că majoritatea factorilor determinanți ai competitivității sunt des întâlniți în componența indicilor de competitivitate regională. Cele mai des întâlnite elemente prin care poate fi exprimată competitivitatea regională sunt: PIB/capita, veniturile regionale, rata de ocupare a forței de muncă și productivitatea muncii. Sunt elemente care oferă o imagine despre cât de productivă este economia unei regiuni și despre cât de bine o duc locuitorii din regiunea respectivă.

Cercetările ulterioare au demonstrat că, în fapt, competitivitatea regională este influențată de mai multe categorii de factori: de bază, de dezvoltare și de succes, iar cu timpul aceste categorii au fost reanalizate, unii factori fiind scoși din analiză, iar alții introduși, în funcție de influența pe care o au asupra competitivității regionale (ex. clusterelor). Indiferent de model, fie că e vorba despre modelul piramidă (Lengyel, 2003; Lengyel&Rechnitzer, 2013), fie despre modelul arborelui competitivității (Martin, 2005) sau de categoriile de factori, rămâne valabilă analiza competitivității regionale din perspectiva legăturilor de tip intrări-ieșiri-rezultate; aceste legături ar trebui să stea la baza tuturor modelelor fundamentale care analizează competitivitatea regională. Intrările (resursele) sunt reprezentate de factorii de producție a bunurilor și a serviciilor, iar ieșirile (activitățile) sunt reprezentate de factori precum capitalul uman sau disponibilitatea capitalului fizic sau financiar.

Modalitățile de măsurare a competitivității regionale sunt variate și în general iau în calcul factorii determinanți ai acesteia. Cu toate acestea, majoritatea ”măsurătorilor” ne pot spune cât de competitivă este o regiune, însă nu ne oferă informații despre factorii determinanți care ar trebui sprijiniți pentru a îmbunătăți nivelul de competitivitate. Unii autori (Buckley, 1988) susțin că modalitatea prin care trebuie măsurată competitivitatea vizează cele trei ipostaze ale acesteia potențialul-performanță-proces, existând o relație strânsă între aceste elemente. Mai apoi, la nivel european, și nu numai, au fost elaborate numeroase metodologii de calcul a indicilor de competitivitate, printre care cel mai cunoscut este Indicele Competitivității Regionale, elaborat de Comisia Europeană. Acesta ia în calcul factori diverși, fără a avea un anumit focus asupra unor elemente centrale. Spre deosebire de ICR, Indicele Competitivității Globale a Regiunilor elaborat de Huggins *et al.* (2014b) se concentrează asupra *capitalului uman*, asupra *cunoștințelor și inovării*, ca elemente centrale ale competitivității regionale.

Alți autori (Snieska&Bruneckiene, 2009) sunt de părere că pe baza unui set limitat de indicatori economici și sociali nu poate fi măsurată competitivitatea regională, deoarece este un concept complex. De asemenea, aceiași autori au enumerat patru cerințe pe care metoda prin care se măsoară competitivitatea trebuie să le întrunească: complexitate, fiabilitate, comparabilitate, simplitate.

Analiza și măsurarea competitivității regiunilor sunt folositoare deoarece permit, în multe cazuri, identificarea punctelor forte și a celor slabe, de care trebuie să se țină cont în elaborarea strategiilor regionale de competitivitate. Însă, aceste ierarhii de performanță nu furnizează

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

informații despre factorii care ar trebui sprijiniți prin aceste strategii, cu scopul îmbunătățirii competitivității regionale. Deciziile strategice din cadrul procesului de planificare ar trebui să se bazeze pe rezultatele măsurării poziției competitive și a potențialului unei regiuni.

Capitolul al III-lea intitulat „*Benchmarking regional: Evaluarea poziției competitive a regiunii Nord-Vest*” are ca **obiectiv general** prezentarea competitivității ca proces decizional, evaluând poziția competitivă a regiunii Nord-Vest. Acest exercițiu este folositor din cel puțin două motive: în primul rând, regiunea poate fi comparată cu celelalte regiuni prin benchmarking, iar în al doilea rând, acest proces permite evaluarea potențialului pentru îmbunătățirea și creșterea performanței regionale.

Capitolul este împărțit în subcapitolele *3.1. Metoda de analiză multicriterială: Analytic Hierarchy Process*, în care este prezentată metoda concepută pentru a ajuta factorii de decizie să structureze o anumită problemă decizională, luând în calcul simultan mai multe criterii care descriu problema complexă; *3.2. Evaluarea poziției competitive a Regiunii Nord-Vest* care este dedicat evaluării competitivității regiunii Nord-Vest în raport cu restul regiunilor din România; subcapitolul *3.3. Industrii competitive în Regiunea Nord-Vest* reprezintă un punct tare al tezei întrucât scoate în evidență profilul industrial al regional.

În acest capitol a fost analizată poziția competitivă a regiunii Nord-Vest în raport cu celelalte regiuni ale României. Tot în acest capitol, acordăm o deosebită importanță evaluării industriilor care conferă regiunii o structură economică solidă, fiind generatoare de creștere economică pe termen lung. Pornim de la convingerea că profilul industrial este cel care creează identitatea regională și că avantajele competitive durabile se construiesc la nivel local.

Benchmarkingul regional a început să devină o caracteristică a procesului de elaborare a politicilor, facilitând procesul de învățare prin care se dorește înțelegerea contextelor regionale în profunzimea lor și atingerea unor rezultate îmbunătățite în termeni de competitivitate regională. Astfel, benchmarkingul favorizează procesul de învățare al unei regiuni de la regiunile la care se raportează (de referință). Acesta nu trebuie înțeles ca un instrument de politică; spre exemplu, în Statele Unite ale Americii este utilizat de către mediul academic cu scopul de a măsura și a înțelege noi modele de dezvoltare economică regională.

Trebuie să precizăm că benchmarkingul este mai folositor, în special, regiunilor cu personalitate juridică (în care există nivelul mezo al administrației), deoarece, chiar dacă acestea operează într-

un mediu economic distinct, se pot compara între ele cu scopul de a evalua corectitudinea strategiilor de dezvoltare, precum și dacă politicile curente adresează provocările regionale în mod corect. *Benchmarkingul de performanță* pe care l-am realizat la nivelul regiunilor de dezvoltare din România, exceptând regiunea București-Ilfov, ne-a permis *evaluarea, analiza și compararea performanței relative a regiunilor*.

Metoda de analiză multicriterială (AHP) utilizată pentru evaluările comparative a fenomenelor, conceptelor a reprezentat instrumentul care a stat la baza evaluării poziției competitive a regiunii Nord-Vest în raport cu restul regiunilor de dezvoltare ale României. Una dintre etapele principale ale acestui proces a constat în evaluarea poziției competitive a regiunii din perspectiva factorilor care influențează competitivitatea regională și care au fost descriși pe parcursul Capitolului al II-lea, sub forma unor indicatori macroeconomici relevanți: *PIB/capita, Productivitatea muncii, Exporturile nete și Venitul mediu lunar*, în intervalul de timp 2006-2012. Desigur, această metodă poate fi considerată subiectivă, multe etape ale metodei implică aprecierea decidentului/decidenților. În urma acestei evaluări, s-a constatat că unele regiuni sunt influențate mai puternic de anumiți indicatori (spre exemplu, competitivitatea regiunii Vest este puternic influențată de PIB/capita, iar cea a regiunii Centru este influențată în special de exporturile nete). Regiunea Nord-Vest s-a poziționat pe locul al 3-lea (al 4-lea, la nivel național, în fruntea clasamentului aflându-se regiunea București-Ilfov) după regiunile Centru și Vest. Această ierarhizare este diferită față de cea obținută în urma calculului indicelui competitivității regionale, spre exemplu, fapt ce se datorează, în primul rând, indicatorilor luați în calcul (structură bazată pe 11 piloni), iar în al doilea rând, metodologiei de calcul. Rezultatele obținute prin calculul ICR pentru anul 2013 sunt favorabile regiunii Nord-Vest, poziționând-o pe locul al doilea în rândul regiunilor din România datorită unor valori ridicate înregistrate la nivelul factorilor de inovare, în special a receptivității la tehnologii noi și a inovării.

Prin metoda utilizată am obținut o poziționare a regiunii Nord-Vest în comparație cu restul regiunilor, însă nu am reușit să identificăm influențe și conexiuni între factorii de influență ai competitivității regiunilor și nici nu am reușit să propunem soluții de îmbunătățire a acestora.

În acest capitol, am considerat, de asemenea, relevantă analiza și evaluarea competitivității ramurilor industriale care alcătuiesc structura economică a regiunii Nord-Vest considerând că aceasta influențează semnificativ competitivitatea regională. Suntem de părere că o economie

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

regională este competitivă atât timp cât posedă un număr semnificativ de *industrii sau companii competitive*. Astfel, folosind aceeași metodă de evaluare am încercat să cercetăm care sunt ramurile industriale competitive ale regiunii Nord-Vest și ce caracteristici prezintă. Această cercetare își propune să tragă un semnal de alarmă în ceea ce privește *pierderea profilului industrial regional*, care reprezintă o sursă generatoare a *identității regionale*. Am arătat că, în general, ramurile industriale ale regiunii Nord-Vest sunt *intensive în forță de muncă*, au *productivitatea și valoarea adăugată foarte scăzute* și un *nivel tehnologic scăzut*. De ce este importantă o astfel de analiză? Sectorul industrial reprezintă *sursa inovării*, iar avantajele comparative se manifestă numai în producție. Așadar, în situația în care regiunea Nord-Vest ar avea personalitate juridică și ar putea elabora politici regionale, ar trebui să cunoască acele ramuri industriale care trebuie sprijinite și, de asemenea, ar trebui să înțeleagă sub ce formă trebuie sprijinite.

Astfel, am evaluat competitivitatea ramurilor industriale din regiunea Nord-Vest prin utilizarea metodei AHP, în intervalul de timp 2008-2012, luând în considerare *numărul de IMM-uri*, *numărul de angajați* și *cifra de afaceri a IMM-urilor* aparținând ramurilor industriale ale industriei prelucrătoare, conform codurilor CAEN. Concluzia obținută a fost că cea mai competitivă ramură industrială, din perspectiva criteriilor luate în calcul, este *industria alimentară*, urmată de *industria construcțiilor metalice și a produselor din metal* și cea a *articolelor de îmbrăcăminte*. Putem să formulăm următoarele concluzii în ceea ce privește susținerea anumitor ramuri industriale prin politici regionale:

- dacă se dorește susținerea ramurilor industriale generatoare de *niveluri ridicate ale cifrei de afaceri*, atunci se stabilește nivelul minim al industriilor medium-low-tech;
- dacă se dorește susținerea ramurilor industriale care generează *niveluri înalte ale ocupării*, atunci decizia corectă ar viza în special industriile low-tech;
- dacă se dorește creșterea și dezvoltarea ramurilor industriale care pot asimila rapid *inovarea* și pot genera produse cu o valoare adăugată ridicată, atunci se iau în calcul, în special, industriile medium-high-tech și high-tech.

Aceste decizii depind, însă, de nevoile de dezvoltare ale regiunii. Capitolul prezentat are o semnificație deosebită pentru această cercetare și se bazează, în primul rând, pe identificarea unor activități economice cu specific regional care să contribuie la creșterea competitivității regionale. Este de la sine înțeles că tipul de analize realizate în prezenta cercetare nu sunt

suficiente pentru a fundamenta deciziile care trebuie luate la nivel regional, ci acestea trebuie dublate de analize calitative pentru a ne asigura de veridicitatea rezultatelor obținute. Totodată, evaluarea ramurilor industriale la nivelul codurilor CAEN poate reprezenta o capcană, deoarece aceste coduri nu reflectă activitatea exactă a firmelor. În viitor, pentru a putea demonstra cu adevărat competitivitatea economică a regiunii, este necesară derularea unei analize detaliate a *activităților economice* desfășurate de firmele din regiunea Nord-Vest. Nu este suficientă doar o analiză regională a activităților economice, ci trebuie întreprinsă, în paralel, o *analiză națională* și chiar *globală* pentru a putea susține că regiunea Nord-Vest are un avantaj competitiv într-o anumită activitate economică sau în producția unui anumit produs. Așadar, este vorba despre un proces de cercetare îndelungat și laborios, care necesită, într-o primă fază, inventarierea la cel mai mic nivel (atât teritorial, cât și în termeni de producție) a activelor regiunii Nord-Vest.

Obiectivul general al Capitolului al IV-lea intitulat "*Evaluarea performanței și a competitivității firmelor din regiunea Nord-Vest*" vizează studiul și analiza competitivității regionale prin prisma evaluării impactului intervențiilor din fonduri structurale și de coeziune. Subcapitolele componente sunt următoarele: 4.1. *Obiectiv: Creșterea Competitivității Economice a regiunii Nord-Vest*, 4.2. *Evaluarea impactului prin metoda contrafactuală*, 4.3. *Grupul de control și instrumente de evaluare contrafactuală*, 4.4. *Sursele și baza de date* și 4.5. *Analiza și interpretarea datelor*. Dintre acestea, subcapitolele 4.1., 4.2., 4.3. și 4.4. oferă explicații metodologice, urmând ca subcapitolul 4.5. să se axeze pe aplicarea metodei și pe interpretarea rezultatelor obținute. Considerăm a fi relevantă o astfel de analiză pentru că fondurile dedicate îmbunătățirii competitivității economice la nivel de firmă contribuie și la creșterea competitivității regionale. După o perioadă de programare de șapte ani, ne punem întrebarea dacă într-adevăr aceste programe și-au atins obiectivele. A crescut numărul locurilor de muncă și cifra de afaceri a firmelor beneficiare? Dacă da, rezultatele pozitive au avut impact și asupra competitivității regionale? Astfel, pe parcursul capitolului, am încercat să găsim un răspuns, prin intermediul metodei contrafactice, la următoarea întrebare de evaluare: "A avut vreun efect intervenția?".

Acest ultim capitol dedicat analizei performanței companiilor din regiunea Nord-Vest din perspectiva impactului Operațiunii 1.1.1. "Sprijin pentru consolidarea și modernizarea sectorului

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

productiv prin investiții tangibile și intangibile” a reprezentat o **provocare** pentru cercetarea de față din mai multe motive:

1. Abordarea unei **metode de evaluare** (contrafactuală) recent utilizată în România (există un număr redus de rapoarte autohtone în care a fost abordată această metodă). Provocările pentru autor au fost reprezentate de însușirea instrumentelor prin care poate fi realizată o analiză contrafactuală (DID, realizarea regresiiilor panel etc.), dar și de întocmirea celor două grupuri: de intervenție și de control. Constituirea grupului de control a reprezentat un pas important al acestei analize, elaborarea acestuia fiind un proces laborios și de durată.
2. Regândirea **parametrilor care definesc performanța firmelor** plecând de la considerentul că o firmă performantă este una competitivă. În acest sens, se consideră că cifra de afaceri nu este un indicator care să reflecte performanța firmelor (privită din perspectiva indicatorilor de rezultat ce trebuie monitorizați), fiind propusă înlocuirea acesteia cu rata de rentabilitate economică sau chiar cu productivitatea muncii.

Conform rezultatelor obținute, sprijinul acordat IMM-urilor prin Operațiunea 1.1.1. a Programului Operațional Sectorial ”Creșterea Competitivității Economice” a avut un *impact pozitiv și semnificativ statistic* la nivelul variabilelor de rezultat utilizate în cercetarea de față: număr de angajați și cifra de afaceri. Adițional, s-a observat un *impact și asupra productivității* întreprinderilor, dar *puțin semnificativ*. Pe scurt, intervenția a contribuit la obținerea următoarelor rezultate:

1. A avut un impact **pozitiv și semnificativ asupra creșterii numărului de angajați**; beneficiarii au înregistrat o creștere a numărului de angajați comparativ cu non-beneficiarii.
2. A avut un impact **pozitiv și semnificativ asupra creșterii cifrei de afaceri**; cifra de afaceri a beneficiarilor este mai mare comparativ cu cea a non-beneficiarilor, deși în intervalul de timp studiat, creșterea cifrei de afaceri a fost mai pronunțată în cazul acestora.
3. A avut un **impact pozitiv, însă puțin semnificativ din punct de vedere statistic asupra creșterii productivității**.
4. Nu a avut **impact asupra ratei rentabilității economice**.

Din rezultatele prezentate, este evident că firmele beneficiare *au devenit într-o măsură redusă, mai productive*, însă *nu și mai performante*, prin intermediul acestei operațiuni. *Competitivitatea acestora este incertă*, în sensul în care, pe de o parte, au înregistrat creșteri ale ocupării forței de

muncă, dar, pe de altă parte, nu au devenit mai performante (dacă definim performanța prin rata rentabilității economice) și nu au înregistrat creșteri semnificative ale productivității. Iar aceste aspecte trebuie *îndeplinite simultan* pentru a ne putea referi la creșteri de competitivitate.

În termeni de productivitate, luând în calcul cele două grupuri analizate, s-a tras concluzia că creșterea productivității beneficiarilor ar putea să fie ”anulată” de descreșterea productivității non-beneficiarilor, astfel că *nu poate fi raportată o anumită îmbunătățire a competitivității regionale*. Cu toate acestea, estimarea corectă a impactului intervențiilor destinate firmelor asupra unei *economii regionale* se poate realiza numai cu ajutorul unor *modele de simulare regională*. Luând exemplul firmelor din cercetarea de față care activează pe aceeași piață, sunt localizate în aceeași arie geografică, au caracteristici similare, putem să punctăm cel puțin două *lipsuri cauzate de intervenție*:

1. în primul rând, firmele beneficiare ar putea să *exploateze oportunitățile de investiții* ale firmelor non-beneficiare;
2. în al doilea rând, plecând de la considerentul că firmele din grupul de intervenție se află în concurență cu cele din grupul de control (cel puțin cu firma corespondentă), care nu beneficiază de sprijin, este foarte probabil ca *performanțele relative ale firmelor non-beneficiare* să fie afectate.

Facem următoarele precizări, desprinse din concluziile analizei: operațiunea analizată a vizat majoritatea domeniilor de activitate/industriilor și a fost dedicată tuturor regiunilor din România, adresându-se aceluiași nevoi de dezvoltare; aceasta nu a avut o *abordare focusată* asupra industriilor care contribuie la identitatea regională, iar informațiile pe care am reușit să le aprofundăm nu au fost suficiente pentru a putea identifica activități economice cu specific regional. Astfel, nu putem să afirmăm că această intervenție a contribuit semnificativ la dezvoltarea industrială a regiunii și nici că regiunea este competitivă într-un anumit domeniu/produs, acest lucru trebuie demonstrat prin analize riguroase. Putem însă să *propunem* un punct de plecare al analizelor viitoare: am demonstrat că există câteva firme fără corespondent regional în grupul de control din cauza criteriilor impuse, printre care și domeniul de activitate. Astfel, domeniile care vizează: fabricarea cărămizilor, țiglelor (CAEN 2332); fabricarea de șuruburi, buloane și alte articole filetate (CAEN 2594); fabricarea altor mașini și utilaje de utilizare generală (CAEN 2829) și fabricarea altor mașini și utilaje specifice (CAEN

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

2899) pot fi considerate de nișă datorită faptului că la nivel regional și național nu există foarte multe firme active în acest domeniu. Astfel, printr-o analiză detaliată pe aceste domenii pornind de la nivel local, regional, național și până la cel global vom putea trage concluzii cu privire la avantajele competitive (dacă acestea există și cum pot fi dezvoltate).

În demersul nostru, am identificat câteva limite majore ale acestei cercetări. Una dintre acestea este reprezentată de *lipsa analizei gradului de autonomie financiară* a firmelor. De obicei, se consideră că firmele care accesează diverse fonduri trebuie să respecte niște cerințe minime în ceea ce privește autonomia financiară, cu scopul eliminării riscului de neexecutare a proiectului aprobat ca urmare a fragilității bilanțului. Existența unei astfel de constrângeri implică o distribuție diferită a ratei de autonomie financiară între firmele beneficiare și cele non-beneficiare. Sursele primite din fonduri influențează pozitiv autonomia financiară a firmelor, acestea putând să-și susțină activitățile, în special cea de producție, fără să-și consume resursele proprii, având șanse mult mai mari de a deveni competitive.

O altă limită este reprezentată de *strategia de identificare a grupului de control*; contrafactualul nu poate fi observat într-un mod direct, ci numai prin trimitere la grupul de control. Un aspect important care ține de analiză este reprezentat de factorul ”*time*”; în unele cazuri, impactul poate să fie surprins după un interval mai mare de timp.

Admitem că se recomandă utilizarea unui *mix de metode* (atât cantitative, cât și calitative), astfel că acest tip de metodă trebuie să fie însoțită și de metode calitative (interviuri, focus grupuri etc.), pentru o validare a rezultatelor. Problema majoră a determinării efectului net prin această metodă se referă la dificultatea separării efectelor datorate intervenției și a celor datorate altor cauze. Cu toate acestea, s-au putut identifica și alți factori care ar mai putea să influențeze rezultatul intervențiilor care au ca scop sprijinirea întreprinderilor în afară de programul în sine (Martini & Bondonio, 2012:52):

1. *Ciclurile macroeconomice* care afectează în mod similar rentabilitatea, investițiile, precum și deciziile de angajare a tuturor firmelor care activează în interiorul economiei naționale/regionale.
2. *Condițiile economice* care pot afecta veniturile și cheltuielile tuturor firmelor din economia locală/regională.

3. *Condițiile de piață specifice unor sectoare economice* care ar putea afecta veniturile și cheltuielile tuturor firmelor care activează în sectoare respective.
4. *Caracteristicile similare ale firmelor* (cum ar fi dimensiunea, experiența pe piață, know-how-ul, competențele manageriale) care pot fi distribuite diferit între grupurile de firme beneficiare și non-beneficiare și pot produce rezultate diferite chiar și în absența intervenției.

În acest capitol intenția noastră a fost aceea de a analiza o intervenție prin care erau sprijinite firmele active în sectorul productiv, pornind de la ideea conform căreia competitivitatea regională este determinată de competitivitatea firmelor active în regiunea respectivă. Am demonstrat că firmele, prin intermediul intervenției, nu au devenit mai competitive și nu au determinat o îmbunătățire a competitivității regionale. Ce trebuie făcut în viitor?

Din punctul nostru de vedere, trebuie luate în calcul următoarele aspecte pentru asigurarea unei creșteri a competitivității regionale prin intermediul creșterii competitivității mediului de afaceri:

1. **Sprijinirea clusterelor** – acestea conțin diverse relații de complementaritate, precum și anumite influențe colaterale din perspectiva tehnologiei, a cunoștințelor, a marketingului etc. Relațiile stau la baza productivității, antreprenoriatului (creșterea ratei de creare a unor firme noi) și inovării. În interiorul clusterului, se dezvoltă co-opetiția, adică firmele reușesc să colaboreze și să găsească soluții comune de a-și crește productivitatea fără să pună în pericol concurența.
2. **Sprijinirea industriilor/activităților economice care creionează identitatea regională** - considerăm că fondurile trebuie oferite domeniilor cu potențial de creștere. Acest lucru presupune ca în momentul în care beneficiarul dorește să aplice pentru a obține finanțare, trebuie să facă dovada existenței avantajului competitiv pe care îl deține, și de asemenea, trebuie să demonstreze că dezvoltarea lui viitoare pe baza ajutorului financiar, nu pune în pericol restul firmelor din același sector de activitate și din aceeași arie geografică.
3. **Încurajarea creării unor lanțuri de valoare regionale** - dacă ar fi finanțate firme care activează pe același lanț de valoare, atunci este posibil ca impactul la nivel de regiune să fie mai mare.

Ideile prezentate mai sus pot fi exploatate prin politici regionale (în momentul existenței unei autonomii economice regionale reale).

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI FINALE

Cercetarea noastră a urmărit – în principal – următoarele obiective: în primul rând, înțelegerea conceptului de competitivitate regională în contextul teoriei dezvoltării economice regionale; în al doilea rând, prezentarea celor mai importante, semnificative și de actualitate metode pentru măsurarea competitivității regionale; în al treilea rând, realizarea unui benchmarking pentru fundamentarea deciziilor de structurare a intervențiilor destinate în special firmelor cu profil industrial în concordanță cu identitatea regiunii de dezvoltare Nord-Vest; în al patrulea rând, evaluarea impactului intervențiilor destinate mediului de afaceri din regiunea de dezvoltare Nord-Vest și analiza influenței acestora asupra competitivității regionale.

Competitivitatea regională este un concept complex, iar o definiție unanim acceptată a acesteia nu există. Cu toate acestea, pe parcursul cercetării de față am reușit să tragem câteva concluzii cu privire la condițiile care trebuie îndeplinite *în mod simultan* în discuția despre competitivitatea regională:

1. competitivitatea unei regiuni presupune o productivitate a muncii ridicată, în același timp cu menținerea unei rate ridicate în termeni de ocupare. În zadar o regiune are o productivitate a muncii ridicată și în creștere (prin reducerea ratei ocupării), dacă rata șomajului este accentuată; în acest caz, regiunea nu poate să fie considerată competitivă și nici prosperă pe termen lung.
2. competitivitatea unei regiuni presupune dezvoltarea sectorială și teritorială. Concentrarea investițiilor și a activității industriale la nivelul orașelor reședință de județ nu determină o creștere echilibrată a regiunii, având influențe negative în special asupra forței de muncă și nivelului de trai din restul orașelor sau comunelor din regiune.
3. competitivitatea unei regiuni nu înseamnă locuri de muncă în abundență, ci o rată a ocupării ridicată și locuri de muncă care oferă salarii mari, astfel că tipul și calitatea acestora sunt foarte importante, în special pentru creșterea nivelului de trai. (exemplu: Silicon Valley)
4. competitivitatea unei regiuni se referă la sprijinirea și dezvoltarea sectoarelor/industriilor care pot asimila rapid inovarea, generând produse cu valoare adăugată ridicată, dar și a

celor tradiționale, intensive în forță de muncă, însă acestea ar trebui să se adapteze noilor condiții tehnologice (ținând cont de caracteristicile celui de-al cincilea ciclu al dezvoltării economice).

O altă concluzie desprinsă din analiză se referă la evitarea unei dezvoltări industriale artificiale la nivel regional, astfel susținerea ramurilor industriale trebuie să fie pe deplin justificată economic. De asemenea, este necesar ca resursele financiare să fie distribuite astfel încât să se asigure o dezvoltare echilibrată, armonioasă la nivel regional (de multe ori există tentația de a sprijini financiar – chiar și la nivel de ramură industrială – acele elemente care generează o rentabilitate mai ridicată). Mergând pe considerentul că structura economică a regiunii Nord-Vest influențează semnificativ competitivitatea acesteia, am evaluat competitivitatea ramurilor industriale ce o formează, încercând să identificăm acele ramuri a căror dezvoltare trebuie sprijinită în mod justificat în viitor. Astfel, concluzia noastră a fost că ramurile industriale ale regiunii Nord-Vest sunt, în general, intensive în forță de muncă, au o productivitate scăzută și un nivel tehnologic scăzut (clasificarea industriilor a fost realizată după Eurostat din perspectiva ”sofisticării tehnologice”). Cele mai competitive ramuri industriale sunt industria alimentară, industria construcțiilor metalice și a produselor din metal și cea a articolelor de îmbrăcăminte (întregul clasament este prezentat în capitolul 3). Pe baza acestor rezultate, am formulat următoarele concluzii, care ar putea fi de ajutor factorilor de decizie în procesul elaborării politicilor regionale:

1. dacă se dorește sprijinirea ramurilor industriale generatoare de niveluri ridicate ale *cifrei de afaceri*, atunci se stabilește nivelul minim al industriilor medium-low-tech; de exemplu, industria construcțiilor metalice și a produselor din metal, industria produselor din cauciuc și mase plastice etc.;
2. dacă se dorește sprijinirea ramurilor industriale care generează niveluri înalte ale *ocupării*, atunci vor fi alese în special industriile low-tech; de exemplu, industria alimentară, industria articolelor pentru îmbrăcăminte, industria de textile, prelucrarea lemnului și industria mobilei;
3. dacă se urmărește dezvoltarea ramurilor industriale care pot asimila rapid *inovarea*, atunci se vor lua în calcul, în special industriile medium-high-tech și high-tech; de

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

exemplu, industria echipamentelor electrice, industria de mașini, utilaje și echipamente, industria calculatoarelor și a produselor electronice și optice etc.

Pentru a face legătura între modalitățile de sprijinire (în cazul de față este vorba despre un program elaborat la nivel național) prin fonduri europene și competitivitatea regională, ne-am propus să evaluăm impactul Operațiunii 1.1.1. a Programului Operațional Sectorial ”Creșterea Competitivității Economice” asupra competitivității economice a firmelor din regiunea Nord-Vest.

Concluzia noastră a fost că această operațiune a avut un *impact pozitiv și semnificativ statistic* asupra cifrei de afaceri și asupra numărului de angajați a firmelor beneficiare; adițional, s-a observat un *impact* și asupra *productivității* firmelor, însă *puțin semnificativ*. Conform rezultatelor obținute, putem concluziona că firmele beneficiare au devenit mai *productive* (chiar dacă într-o măsură puțin semnificativă), însă nu și mai *performante*, definind performanța prin prisma ratei de rentabilitate economică (intervenția nu a avut niciun impact asupra acesteia ca urmare a metodelor pe care le-am aplicat). Cu alte cuvinte, nu s-a putut concluziona că firmele au devenit mai competitive în urma intervenției, de unde rezultă că nici competitivitatea regiunii Nord-Vest nu a fost îmbunătățită.

De asemenea, am constatat că, în lipsa unei *abordări focusate* asupra unor ramuri industriale prioritare, identitatea regională determinată de profilul industrial are de suferit. Din păcate, în urma analizei intervenției, nu am putut identifica o concentrare a unor activități economice care ar putea promova (cel puțin susține) specificul regional.

Acest lucru a apărut, în primul rând, din cauza faptului că programul operațional are o acoperire națională, răspunzând nevoilor de dezvoltare naționale, neavând o abordare focusată pe domeniile economice care reflectă identitățile regionale. Astfel, proiectele care au solicitat finanțare vizau majoritatea domeniilor de activitate și nu au fost corelate cu sectoarele prioritare stabilite în planurile de dezvoltare regională, elaborate la nivelul fiecărei regiuni. Totodată, unele dintre aceste proiecte nu s-au ”născut” ca urmare a unei nevoi existente (o idee de proiect clar conturată de un potențial antreprenor), ci au fost elaborate în mod ”forțat” pe motiv că existau surse de finanțare potrivite. În al doilea rând, finanțarea unor proiecte ”risipite”, reduse ca importanță și ca anvergură (fără să fie considerate strategice), s-a transformat într-o lipsă a

concentrării eforturilor în acele domenii care determină identitatea regională. Aceste aspecte pot fi, însă, rectificate la nivelul metodologiei de promovare a proiectelor; aceasta necesită o schimbare începând cu etapa de stabilire a domeniilor prioritare la nivel regional și de promovare a elaborării proiectelor până la evaluarea și finalizarea acestora. În etapa de evaluare, proiectele trebuie să fie evaluate mai *riguros* din perspectiva *corelării* cu prioritate cu strategiile de competitivitate și de specializare inteligentă elaborate la nivel național, iar în plan secundar, cu planul și strategia de dezvoltare regională și chiar din perspectiva importanței proiectelor pentru dezvoltarea regiunii; această importanță poate fi explicată prin indicatori economici ai investiției, de tipul *ratei interne de rentabilitate economică*, pe care beneficiarii o pot prezenta în planul de afaceri pe care îl elaborează (acest indicator, așa cum a fost tratat în cercetare, reflectă performanța economică). Acest element ar putea reprezenta un sub-criteriu al evaluării, iar proiectele ar putea primi un punctaj în funcție de nivelul acestui indicator (care demonstrează importanța proiectului pentru dezvoltarea regiunii).

Astfel, din punctul nostru de vedere, proiectele pot fi prioritizate din perspectiva corelării cu strategiile naționale menționate mai sus, iar cele care vizează domenii de activitate specific regionale ar putea obține un punctaj mai mare în etapa de evaluare. Desigur, părerea noastră nu trebuie înțeleasă ca o obligație a potențialilor beneficiari de a solicita finanțare în orice condiții; aceștia trebuie să aibă cunoștințe în domeniul în care doresc să realizeze investiția (nu reacționează în lipsa unei nevoi de dezvoltare și doar pentru că programele finanțează cu prioritate anumite domenii). Altfel, riscăm să avem inițiative nesustenabile. Totodată, este necesară încurajarea cadrului prin care se asigură facilități pentru ”căutarea antreprenorială” și trebuie susținuți acei beneficiari care vor demonstra că pot genera proiecte serioase.

O altă chestiune pe care dorim să o punctăm vizează *distribuția teritorială* a proiectelor. S-a observat o tendință de concentrare a acestora în special în orașele reședință de județ. Pentru a încuraja dezvoltarea echilibrată la nivel regional, în etapa de evaluare se poate oferi un punctaj mai mare proiectelor care vor fi realizate în localitățile cu deficit de ocupare din regiune. Din punctul nostru de vedere, localizarea (locul de implementare) proiectului ar putea să reprezinte un alt criteriu inclus în grilele de evaluare pentru care proiectul este efectiv punctat.

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

Am concluzionat că inovarea este un element cheie care stă la baza creșterii competitivității regionale. Cu toate acestea, proiectele destinate mediului de afaceri nu abordează această componentă decât din perspectiva *promovării societății informaționale și a utilizării noilor tehnologii*, însă procedura de evaluare *nu încurajează* firmele să-și asume îndeplinirea unor indicatori care caracterizează activitatea de inovare de produs sau de proces (identificarea unor modele noi de business, activități de marketing, reorganizarea sistemelor de management etc.). Este necesară o definiție a potențialului inovativ, acesta fiind înțeles la nivelul proiectelor prin capacitatea investiției de a contribui la creșterea gradului de utilizare a tehnologiilor noi, moderne și/sau a soluțiilor informatice în procesul de producție/prestare servicii. Din punctul nostru de vedere, stimularea beneficiarilor de a-și asuma îndeplinirea unor *indicatori de inovare* (care vor fi monitorizați) poate fi o soluție pentru a-i determina să își formeze și dezvolte o cultură de inovare, deoarece aceasta nu este prezentă în firmele regionale.

O altă etapă pe care o considerăm deficitară din cadrul acestei metodologii de promovare a proiectelor vizează lunga perioadă dintre momentul depunerii efective a proiectului de către beneficiari și cel al evaluării acestuia (în unele situații, au fost depuse proiectele în anul 2008 și au ajuns să fie evaluate în anul 2012). S-a constatat că această problemă a avut un impact negativ asupra posibilității de îndeplinire a indicatorilor asumați prin proiect de către beneficiari, din această cauză mulți dintre aceștia au hotărât să nu mai semneze sau să-și rezilieze contractele de finanțare. În ceea ce privește indicatorii de rezultat care sunt asumați și monitorizați în cadrul proiectelor, am concluzionat că printre aceștia trebuie să se numere și productivitatea muncii. Desigur, aceste aspecte țin de logica elaborării programelor operaționale, însă așa cum am demonstrat în ultimul capitol al tezei, productivitatea muncii definește competitivitatea regională.

Creșterea competitivității regiunii de dezvoltare Nord-Vest în profil sectorial și dezvoltarea economică și socială a acesteia în profil teritorial nu se poate îndeplini numai prin intermediul unor politici care sprijină IMM-urile, ci sunt necesare politici care să se adreseze mediului de afaceri, în general, incluzând aici firmele mari existente la nivel regional, firme care, așa cum am demonstrat, au resurse necesare sprijinirii activității de inovare. Din punctul nostru de vedere, competitivitatea regională se poate îmbunătăți numai în condițiile în care este asigurată, prin eforturi simultane, atât *dezvoltarea sectorială*, cât și cea *teritorială a regiunii*. Din păcate, la

nivel regional, dezvoltarea teritorială nu reprezintă un element integrat în procesul de creare al valorii adăugate, la nivelul activităților economice, iar intervențiile din fondurile structurale și de coeziune nu au o *abordare integrată* (spre exemplu, Programul Operațional Sectorial Creșterea Competitivității Economice și Programul Operațional Regional) din punct de vedere teritorial și nici nu încurajează crearea unor rețele sau aglomerări la nivel regional. Așa cum am prezentat în capitolul 4 al cercetării de față, impactul spațial nu a putut fi evaluat deoarece investițiile realizate nu urmau o *”logică teritorială”*. Singura concluzie pe care am tras-o a fost aceea că s-a observat o concentrare a intervențiilor în special în orașele reședință de județ, ceea ce nu reprezintă o dezvoltare echilibrată la nivel teritorial. Dacă susținem că îmbunătățirea competitivității regionale pe termen lung presupune o dezvoltare simultană sectorială și teritorială atunci nu putem să susținem că intervenția analizată a avut vreun efect pozitiv asupra competitivității regionale. Din punctul nostru de vedere, se impune *asigurarea unei complementarități la nivelul programelor operaționale*, iar acest lucru se poate realiza prin inițierea unor proiecte sinergice, strategice și cu un puternic impact regional.

Îmbunătățirea competitivității regionale este un imperativ, iar pentru îndeplinirea acestuia propunem, pe lângă cele prezentate mai sus, următoarele:

1. Promovarea unei politici de sprijin a industriilor/sectoarelor cu specific regional – un pas este reprezentat de încercarea de a convinge firmele de importanța investițiilor în activitatea de inovare (dezvoltarea unei culturi de inovare), factor care contribuie la dezvoltarea pe termen mediu și lung. De asemenea, este important ca firmele care doresc să beneficieze de sprijin să facă dovada avantajului competitiv pe care îl dețin, precum și să demonstreze că dezvoltarea lui viitoare nu va pune în pericol activitatea celorlalte firme din același sector de activitate și din aceeași arie geografică.
2. O recomandare în termeni de politică vizează promovarea formării, la nivel regional, de capital uman (structural, profesional) care să răspundă nevoilor de adaptare a industriilor tradiționale ale regiunii la noile cunoștințe tehnologice (industriile tradiționale trebuie să folosească tehnologiile de uz general – Internet, ICT etc.)
3. Management regional mult mai performant, în special la nivelul clusterelor regionale. Acestea reprezintă un factor cheie în dezvoltarea economică regională.
4. Un alt rol important îl dețin universitățile: văzute în primul rând ca surse de capital uman, iar, în al doilea rând, ca surse ale cunoașterii. Este necesară adaptarea curriculei la piața muncii, în

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

special din cauză că sistemul educațional nu reacționează rapid la schimbările tehnologice și economice. Am demonstrat importanța educației antreprenoriale și rolul pe care îl are în generarea competitivității regionale.

Din punctul nostru de vedere, concluziile pe care le-am prezentat, dar și rezultatele obținute în cadrul acestei teze de doctorat conțin informații folositoare în special pentru cei care sunt responsabili cu elaborea unor politici de sprijinire a mediului de afaceri, prezentând elemente de care aceștia ar trebui să țină cont pe întreg procesul de promovare a proiectelor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Articole:

1. Aiginger, K. (2006), Competitiveness: From a dangerous obsession to a welfare creating ability with positive externalities, *Journal of Industry, Competition and Trade*, 6(2): 161-177.
2. Audretsch, D.B., Peña-Legazkue, I. (2012), Entrepreneurial activity and regional competitiveness: an introduction to the special issue, *Small Business Economics*, 39(3): 531-537.
3. Bakk, M., Marian, C. (2010), Construcția regională în Europa, *Policile regionale în România*, editura Polirom, Iași: 15-44.
4. Bako, D., Varvari, Ș. (2011), Determinants of Regional Competitiveness in the North-West Development Region of Romania, Conferința ”European Economic Recovery and Regional Structural Transformations”, Cluj-Napoca, 232-240.
5. Bosma, N., Stam, E., Schutjens, V. (2011), Creative destruction and regional productivity growth: evidence from the Dutch manufacturing and services industries, *Small Business Economics*, 36: 401-418.
6. Bristow, G. (2010), Resilient regions: re-“place”ing regional competitiveness, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3: 153-167.
7. Buckley, P.J., Pass, C.L., Prescott, K. (1988), Measures of International Competitiveness: A Critical Survey, *Journal of Marketing Management*, 4(2): 175-200.
8. Camagni, R. (2002), On the concept of territorial competitiveness: sound or misleading?, *Urban Studies*, 39(13): 2395-2411.
9. Cerqua, A., Pellegrini, G. (2014), Beyond the SUTVA: how policy evaluations change when we allow for interactions among firms, *Working Papers Series*, 2: 1-36.
10. Constantin, D.L., Dimian, G.C. (2007), Competitivitatea regiunilor de România în contextul integrării în Uniunea Europeană, *Jurnalul Economic*, Anul X, 24:91-103.
11. Golejewska, A. (2014), Rethinking regional competitiveness. The role of productivity, *Research Papers of Wrocław University of Economics*, 334: 33-42.
12. González-Pernía, J.L., Peña-Legazkue, I., Vendrell-Herrero, F. (2012), Innovation, entrepreneurial activity and competitiveness at a sub-national level, *Small Business Economics*, 39: 561-574.

13. Gupta, R., Jain, B., Madhav, T., Singh, A. R. (2014), Exploration of distribution network for Indian Automobile Industries: AHP approach, *International Proceedings of Economics Development and Research*, 75: 14-18.
14. Huggins, R., Izushi, H., Thompson, P. (2013), Regional Competitiveness: Theories and Methodologies for Empirical Analysis, *JCC: The Business and Economics Research Journal*, 6(2): 155-172.
15. Huggins, R., Izushi, H., Prokop, D., Thompson, P. (2014a), Regional Competitiveness, economic growth and stages of development, *Zb.rad.Ekon.fak.Rij.*, 32(2): 255-283.
16. Kiszová, Z., Nevima, J. (2012), Usage of analytic hierarchy process for evaluating of regional competitiveness in case of the Czech Republic, *Proceedings of 30th International Conference Mathematical Methods in Economics*, Karviná: Silesian University, School of Business Administration, 402-407.
17. Kitson, M., Martin, R., Tyler, P. (2004), Regional Competitiveness: An Elusive yet Key Concept?, *Regional Studies*, 38(9): 991-999.
18. Krugman, P. (1994), Competitiveness: A Dangerous Obsession, *Foreign Affairs*, 73(2): 28-44.
19. Lengyel, I., Rechnitzer, J. (2013), Drivers of Regional Competitiveness in the Central European Countries, *Transit Stud Rev*, 20: 421-435.
20. Malecki, E.J. (2007), Cities and regions competing in the global economy: Knowledge and local development policies, *Environment and Planning C: Government and policy*, 25(5): 638-654.
21. Martin, R. (2005), A study on the factors of regional competitiveness, draft final report for the European Commission, Directorate-General Regional Policy, Cambridge: University of Cambridge.
22. Nevima, J. (2012), Visegrad Four Countries – Case Study of Econometric Panel Data Model for Regional Competitiveness Evaluation, *Journal of Competitiveness*, 4(4): 3-15.
23. Nevima, J., Kiszová, Z. (2012a), Evaluation of regional competitiveness in case of the Czech and Slovak Republic using analytic hierarchy process, *WSEAS Press, Business and Economics*, 2: 269-274.

24. Nevima, J., Kiszová, Z. (2012b), Evaluation of regional competitiveness – case study of Visegrad Four regions using analytic hierarchy process, *WSEAS Press, Mathematics and Computers in Science and Engineering Series*, 6: 433-438.
25. Porter, M. (1995), The competitive advantage of the inner city, *Harvard Business Review*, May-June, 55-71.
26. Stănculescu, O., Varvari, Ș., Cristea, M. (2012), The competitiveness of companies in Northern Transylvania – case study using the global utility theory, *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek IX, évfolyam 2012/2:5-19*.
27. Stănculescu, O. (2013), Evaluating Romania's regional competitiveness using Analytic Hierarchy Process, *Kozgazdasz Forum*, vol. XVI, 115: 171-183.
28. Stănculescu, O., Varvari, Ș., Cristea, M. (2013a), Romanian County and Regional Specialization in Trade in 2010, *Review of Economic Studies and Research Virgil Madgearu*, year VI, 1:165-192.
29. Stănculescu, O., Varvari, Ș., Torok, G. (2013b), The role of knowledge management within the Clusters of the North-West Region, *Managerial Challenges of the Contemporary Society*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 6: 121-126.
30. Stănculescu, O., Rus, A. (2014), Competitive Industries in the North-West Region of Romania – Case Study using Analytic Hierarchy Process, *Volumul Conferinței Managerial Challenges of the Contemporary Society*, 7(2): 137-141.

Cărți:

1. Adumitrăcesei, I.D., Niculescu, N.G. (1999), *Pericolul subdezvoltării. Vol. 1 Decalaje economice interjudețene*, Editura Economică, București.
2. Bechiș, L. (2013), *Buget și dezvoltare regională*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca.
3. Bechiș, L. (2013), *Ratingul regiunii de dezvoltare*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca.
4. Ciobanu, Gh., Postelnicu, C., Bako, E.D., Rus, A.V., Silaghi, M.I., Varvari Ș.A.D, Deceanu, L. (2009), *Tranzacții economice internaționale*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca.
5. Constantin, D.L. (2004), *Economie regională. Aplicații și sinteze*, Editura Oscar Print, București.
6. Dumitru, M. (2010), *Mediul internațional de afaceri. Note de curs*, ASE București.

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

7. Gascón, J., Pezzi, A., Casals, A. (2010), *Clusters y competitividad: el caso de Cataluña (1993-2010)*, Generalitat de Catalunya, Barcelona.
8. Ghișoiu, M. (2000), *Echilibre și dezechilibre macroeconomice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
9. Hada, T., Avram, T.M., Cioca, I.C., Dumitrescu, D.I. (2014), *Management financiar. Teorie și practică*, Editura Aeternitas, Alba-Iulia.
10. Huggins, R., Izushi, H., Prokop, D., Thompson, P. (2014b), *The global competitiveness of regions*, Editura Routledge, Abingdon, UK.
11. Luțaș, M., Câlea, A.S.(2005), *Economie Europeană*, Editura Imprimeria Ardealul, Cluj-Napoca.
12. Mereuță, C., Pandelică, I., Pandelică, A., (2013), *Foreign Majority Ownership in the Node Companies of the Main Markets in Romania*, Editura Economică, București.
13. Moșteanu, T., Stroe, R., Alexandru, A., Moșteanu, R., Armeanu, D., Tâțu, L., Câmpeanu, E. (2003), *Politici fiscale și bugetare pentru reformarea economiei și relansarea creșterii economice*, Editura Economică, București.
14. Păvăloaia, W., Bordeianu, G.D.(2011), *Analiză economico-financiară. Studii de caz*, Editura Tehnopress, Iași.
15. Pop Silaghi, M.I. (2006), *România în tranziție – Comerțul exterior și creșterea economică*, Editura Economică, București.
16. Porter, M. E. (2008), *Despre concurență*, Meteor Press, București.
17. Stiglitz, J.E., Greenwald, B.C. (2014), *Creating a Learning Society*, Columbia University Press, New York.
18. Thissen, M.; Van Oort, F.; Diodato, D.; Ruijs, A. (2013), *Regional Competitiveness and Smart Specialization in Europe – Place-based development in International Economic Networks*, Ed. Edward Elgar, UK.
19. Voinea, L. (2009), *Sfârșitul economiei iluziei - Criză și anticriză. O abordare heterodoxă*, Ed. Publica, București

Studii/rapoarte/teze de doctorat:

1. Agenția de Dezvoltare Regională Nord-Vest (2013), Planul de dezvoltare regională 2014-2020, disponibil la: www.nord-vest.ro.

2. Ban, I. M. (2010), *Specializarea internațională și avantajul competitiv*, conducător științific: Prof. Univ. Dr. Gheorghe Ciobanu, Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.
3. Comisia Europeană (2013a), *The urban and regional dimension of the crisis*, Eighth progress report on economic, social and territorial cohesion, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
4. Comisia Europeană (2013b), *EVALSED - The resource for the evaluation of Socio-Economic Development*, disponibil la http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/guide/guide_evalsed.pdf
5. Comisia Europeană (2013c), *Evalsed Sourcebook: Method and techniques*, disponibil la http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/guide/evaluation_sourcebook.pdf
6. Comisia Europeană (2013d), *EU Regional Competitiveness Index*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
7. Comisia Europeană (2013e), *Ghidul inteligent privind inovarea în materie de servicii*, Belgia
8. Comisia Europeană (2013f), *Competing in Global Value Chains*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
9. Department for Communities and Local Government (2009), *Multi-criteria analysis: a manual*, Communities and Local Government Publications, London.
10. International Institute for Management Development (2014), *World Competitiveness Yearbook*, IMD World Competitiveness Center.
11. KPMG (2014), *Actualizarea evaluării intermediare a Programului Operațional Regional 2007-2013*, Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, București.
12. Loi, M., Rodrigues, M. (2012), *A note on the impact evaluation of public policies: the counterfactual analysis*, Publications Office of the European Union.
13. Mamede, R., Fernandes, T., Silva A.A. (2013), *Counterfactual impact evaluation of EU funded enterprise support in Portugal*, disponibil la https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=COMPIE&paper_id=30
14. Martini, A., Bondonio, D. (2012), *Counterfactual impact evaluation of cohesion policy: impact and cost-effectiveness of investment subsidies in Italy*, Final Report to DG Regional Policy, "Counterfactual Impact Evaluation of Cohesion Policy. Work Package 1: Examples from Enterprise Support".

Potențial, performanță, proces la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României

15. Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice (2014), Evaluarea de impact a DMI 4.3. Sprijinirea dezvoltării microîntreprinderilor, Raport de evaluare, București.
16. Ministerul Economiei (2014), România – Strategia Națională pentru Competitivitate 2014-2020, București .
17. Mouqué, D. (2012), What are counterfactual impact evaluations teaching us about enterprise and innovation support?, DG for Regional and Urban Policy, Brussels.
18. OECD (2013), Interconnected Economies: Benefiting from global value chains, *OECD Publishing*.
19. Roman, M. (2012). *Analiza multi-criterială – Manual*.
20. Varvari, Ș.(2013), Impactul investițiilor din fonduri structurale și de coeziune asupra competitivității la nivelul regiunii de dezvoltare Nord-Vest a României, Prof. Univ. Dr. Gheorghe Ciobanu, Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.
21. Vegheș, C. (2014), Regionalization and sustainable growth: a smart and inclusive market-oriented approach, International Conference on Management Economics and Accounting, Alba-Iulia .
22. World Bank (2014), Making global value chains work for development, World Bank Group, Washington, DC.
23. World Economic Forum (2014), The Global Competitiveness Report 2014-2015, Geneva.

Surse Internet:

1. Agenția de Dezvoltare Nord-Vest – www.nord-vest.ro
2. Eurostat - <http://ec.europa.eu/eurostat>
3. Institutul Național de Statistică – www.insse.ro
4. Revista Harvard Business Review - <https://hbr.org/>
5. Revista Science World - <http://www.scienceworld.ro/>